

Ляховецький Сергій Олександрович,
аспірант кафедри криміналістики,
судових експертиз та поліграфології
Національного університету
«Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0001-5162-0336

СИСТЕМА ТА ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

THE SYSTEM AND METHODS OF APPLYING SPECIALIST KNOWLEDGE DURING INVESTIGATIONS INTO SUICIDE CASES

Анотація. У статті здійснено комплексний науковий аналіз системи та форм використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства як одного з найбільш складних для доказування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Обґрунтовано, що специфіка механізму вчинення цього злочину пов'язана з тривалим психологічним впливом на потерпілу особу, що може проявлятися у формі систематичного приниження, психологічного переслідування, шантажу, погроз або інших форм морального тиску. Такі обставини зумовлюють необхідність комплексного дослідження не лише матеріальних слідів події, але й психічного стану потерпілої особи, характеру її взаємовідносин із оточенням, особливостей комунікації та соціального середовища. У цьому контексті використання спеціальних знань виступає одним із ключових інструментів забезпечення повного, всебічного та об'єктивного розслідування.

У статті розкрито сутність спеціальних знань у кримінальному провадженні та визначено їх значення для встановлення обставин доведення до самогубства. Проаналізовано систему використання спеціальних знань, що охоплює діяльність судових експертів, спеціалістів та інших фахівців, які залучаються до проведення експертних досліджень, участі у слідчих діях та надання консультативної допомоги органам досудового розслідування. Окрему увагу приділено ролі судово-медичних, судово-психологічних, судово-психіатричних, лінгвістичних та комп'ютерно-технічних досліджень у встановленні причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою винної особи та формуванням суїцидальної поведінки потерпілого. Обґрунтовано, що ефективне використання спеціальних знань передбачає їх системне поєднання у межах комплексних експертних досліджень та тісну взаємодію між слідчими, оперативними підрозділами та експертними установами.

Зроблено висновок, що використання спеціальних знань у розслідуванні доведення до самогубства має комплексний характер і включає як процесуальні, так і непроцесуальні форми їх застосування. Підкреслено, що інтеграція результатів спеціальних досліджень у процес доказування сприяє більш повному встановленню обставин кримінального правопорушення, виявленню механізму психологічного впливу на потерпілу особу та формуванню належної доказової бази для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Визначено, що подальший розвиток криміналістичної науки потребує удосконалення методичних підходів до використання спеціальних знань у розслідуванні таких злочинів, зокрема з урахуванням сучасних форм цифрової комунікації та розвитку інформаційних технологій.

Ключові слова: спеціальні знання, доведення до самогубства, криміналістика, судова експертиза, судово-психологічна експертиза, судово-медична експертиза, сліди, психологічний вплив, кримінальне провадження, доказування.

Abstract. This article presents a comprehensive academic analysis of the system and methods of applying specialist knowledge during the investigation of driving a person to suicide, as one of the most difficult criminal offences against a person's life and health to prove. It is argued that the specific nature of the mechanism by which this offence is committed is linked to prolonged psychological influence on the victim, which may manifest itself in the form of systematic humiliation, psychological harassment, blackmail, threats or other forms of psychological pressure. Such circumstances necessitate a comprehensive investigation not only of the physical evidence of the incident, but also of the victim's mental state, the nature of their relationships with those around them, and the characteristics of their communication and social environment. In this context, the application of specialist knowledge is one of the key tools for ensuring a thorough, comprehensive and objective investigation.

This article examines the nature of specialist knowledge in criminal proceedings and outlines its significance in establishing the circumstances leading to suicide. It analyses the system for utilising specialist knowledge, which encompasses the work of forensic experts, specialists and other professionals involved in conducting expert examinations, participating in investigative activities and providing advisory assistance to pre-trial investigation authorities. Particular attention is paid to the role of forensic medical, forensic psychological, forensic psychiatric, linguistic and computer-technical investigations in establishing a causal link between the unlawful conduct of the perpetrator and the development of suicidal behaviour in the victim. It is argued that the effective use of specialist knowledge requires its systematic integration within comprehensive expert investigations and close cooperation between investigators, operational units and expert institutions.

It has been concluded that the use of specialist knowledge in the investigation of cases involving incitement to suicide is multifaceted and encompasses both procedural and non-procedural forms of application. It is emphasized that the integration of the results of specialized research into the evidentiary process contributes to a more complete establishment of the circumstances of the criminal offence, the identification of the mechanism of psychological influence on the victim, and the formation of an adequate evidentiary basis for bringing the guilty parties to criminal liability. It is determined that the further development of forensic science requires the refinement of methodological approaches to the use of specialized knowledge in the investigation of such crimes, in particular taking into account modern forms of digital communication and the development of information technologies.

Key words: specialist knowledge, driving to suicide, forensic science, forensic examination, forensic psychological assessment, forensic medical examination, evidence, psychological influence, criminal proceedings, evidence.

Постановка проблеми. Проблематика використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із доведенням особи до самогубства, посідає важливе місце у системі сучасних криміналістичних досліджень, що обумовлено складністю механізму вчинення цього злочину, латентним характером багатьох його проявів та необхідністю встановлення причинно-наслідкових зв'язків між протиправною поведінкою винної особи та настанням смерті потерпілого. Доведення до самогубства належить до категорії кримінальних правопорушень, розслідування яких потребує комплексного підходу до збирання та дослідження доказової інформації, оскільки об'єктивні сліди злочину у більшості випадків мають непрямий характер і відображають не лише фізичні обставини події, але й психологічні процеси, що відбувалися у свідомості потерпілої особи. У таких умовах традиційні

криміналістичні засоби та методи розслідування нерідко виявляються недостатніми для повного встановлення обставин кримінального правопорушення, що зумовлює необхідність активного використання спеціальних знань у різних галузях науки.

Актуальність дослідження цієї проблематики також зумовлена змінами соціального середовища та комунікативних практик сучасного суспільства. Значна частина психологічного впливу на особу, який може призводити до формування суїцидальних намірів, сьогодні здійснюється у цифровому інформаційному просторі через соціальні мережі, електронні комунікації та інші електронні платформи. У таких умовах механізм доведення до самогубства набуває нових форм, пов'язаних із кібербулінгом, систематичними образами у мережі, психологічним переслідуванням або поширенням компрометуючої інформації. Це значно ускладнює процес доказування та потребує залучення спеціальних знань у сфері інформаційних технологій, цифрової криміналістики, психології та лінгвістики. Водночас на практиці розслідування таких кримінальних правопорушень часто стикається з проблемами недостатньої інтеграції результатів спеціальних досліджень у систему доказування, відсутності чіткої системи використання спеціальних знань та недостатньої методичної розробленості окремих форм їх застосування.

Проблема використання спеціальних знань у кримінальному провадженні привертала увагу багатьох учених у галузі криміналістики, кримінального процесу та судової експертології. У наукових працях досліджувалися загальні теоретичні засади застосування спеціальних знань, їх процесуальні форми, особливості призначення та проведення судових експертиз, а також роль спеціалістів у проведенні слідчих дій. Значний внесок у розроблення цих питань зробили відомі вітчизняні науковці, які розглядали спеціальні знання як важливий інструмент забезпечення ефективності кримінального провадження та встановлення об'єктивної істини. У межах криміналістичної науки сформовано підходи до визначення сутності спеціальних знань, класифікації форм їх використання та визначення ролі експертних досліджень у процесі доказування.

Окремі аспекти використання спеціальних знань досліджувалися також у контексті розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи. У таких дослідженнях розглядалися питання судово-медичного забезпечення розслідування насильницької смерті, використання судово-психологічних експертиз, встановлення психічного стану потерпілої особи, а також роль криміналістичного аналізу комунікативної поведінки учасників події. Разом із тим питання системного використання спеціальних знань саме під час розслідування доведення до самогубства залишаються недостатньо розробленими. У науковій літературі переважно розглядаються окремі аспекти цієї проблеми, зокрема проведення судово-психологічних експертиз або дослідження цифрових слідів,

тоді як комплексний підхід до формування системи використання спеціальних знань у таких кримінальних провадженнях потребує подальшого наукового обґрунтування.

Крім того, практична діяльність органів досудового розслідування свідчить про наявність певних труднощів у застосуванні спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства. До таких труднощів належать складність визначення обсягу та напрямів експертних досліджень, проблеми формулювання питань для експертів, недостатня координація між слідчими та фахівцями різних галузей знань, а також обмеженість методичних рекомендацій щодо використання комплексних експертиз у таких кримінальних провадженнях. У результаті цього потенціал спеціальних знань використовується не повною мірою, що може негативно впливати на ефективність розслідування та встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Отже, сучасний стан наукової розробки проблеми використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства свідчить про наявність значної кількості теоретичних і практичних питань, які потребують подальшого дослідження. Особливої уваги потребує формування цілісної системи використання спеціальних знань, визначення оптимальних форм їх застосування, а також удосконалення методичних підходів до інтеграції результатів спеціальних досліджень у процес доказування. Розв'язання зазначених питань має важливе значення для підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із доведенням особи до самогубства, та забезпечення належного рівня захисту життя і здоров'я людини.

Метою статті є комплексне дослідження теоретичних і прикладних аспектів використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства, а також визначення їх ролі та значення у встановленні обставин такого кримінального правопорушення. Досягнення поставленої мети передбачає з'ясування сутності спеціальних знань у системі кримінального провадження, аналіз існуючих наукових підходів до їх застосування у криміналістичній практиці, визначення системи та основних форм їх використання під час розслідування доведення до самогубства, а також обґрунтування необхідності комплексного залучення фахівців різних галузей науки для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою винної особи та настанням смерті потерпілої особи. Окрему увагу у межах дослідження приділено аналізу можливостей використання спеціальних знань у галузі судової медицини, психології, психіатрії, лінгвістики та інформаційних технологій під час дослідження обставин самогубства, встановлення психічного стану потерпілого, аналізу комунікативних зв'язків та дослідження цифрових слідів. Реалізація зазначеної мети спрямована на формування цілісного наукового уявлення про систему та форми використання спеціальних знань у розслідуванні

доведення до самогубства, а також на розроблення науково обґрунтованих підходів до підвищення ефективності їх застосування у практичній діяльності органів досудового розслідування.

Виклад основного тексту. Система та форми використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства становлять важливий елемент сучасної криміналістичної методики розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи. Специфіка цього кримінального правопорушення полягає в тому, що воно характеризується складним механізмом формування злочинного результату, який у більшості випадків пов'язаний не з безпосереднім фізичним впливом на потерпілого, а з тривалим психологічним тиском, приниженням, систематичним переслідуванням, шантажем або іншими формами морального насильства. У зв'язку з цим встановлення факту доведення до самогубства пов'язане зі значними труднощами доказування, оскільки необхідно не лише зафіксувати сам факт смерті, але й довести наявність причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою конкретної особи та формуванням у потерпілого стану, який призвів до самогубства. За таких умов використання спеціальних знань набуває особливого значення, оскільки дозволяє здійснити комплексне дослідження обставин події, встановити об'єктивні та суб'єктивні чинники, що вплинули на поведінку потерпілої особи, а також визначити характер і ступінь впливу дій інших осіб на її психічний стан.

У кримінальному провадженні спеціальні знання розглядаються як знання у сфері науки, техніки, мистецтва чи інших галузей діяльності, які виходять за межі загальних професійних знань слідчого або суду та потребують залучення відповідних фахівців [1]. Необхідність їх застосування під час розслідування доведення до самогубства пояснюється тим, що для встановлення істини у таких кримінальних провадженнях потрібне дослідження широкого кола обставин, серед яких психічний стан потерпілого, характер його взаємовідносин із близьким оточенням, зміст комунікацій між учасниками подій, медичні та психологічні особливості поведінки людини, а також аналіз матеріальних і цифрових слідів, що можуть відображати розвиток конфліктної ситуації. Використання спеціальних знань у таких випадках дозволяє сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо механізму події, визначити реальні мотиви та умови, які сприяли виникненню суїцидальної поведінки, а також забезпечити належну доказову базу у кримінальному провадженні.

Система використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства включає сукупність взаємопов'язаних елементів, серед яких особливе значення мають суб'єкти застосування таких знань, напрями їх використання, форми реалізації та способи інтеграції результатів спеціальних досліджень у процес доказування. Основними суб'єктами застосування спеціальних знань виступають судові експерти, спеціалісти, фахівці різних галузей

науки, а також особи, які володіють спеціальною підготовкою та залучаються до проведення окремих процесуальних дій. У межах розслідування доведення до самогубства найчастіше залучаються судово-медичні експерти, психологи, психіатри, криміналісти, лінгвісти, спеціалісти у сфері цифрових технологій, а також інші фахівці, знання яких дозволяють отримати об'єктивну інформацію щодо обставин події.

Одним із ключових напрямів використання спеціальних знань у таких кримінальних провадженнях є судово-медичне дослідження обставин смерті. Судово-медична експертиза має важливе значення для встановлення причини смерті, механізму її настання, характеру та локалізації тілесних ушкоджень, а також визначення часу настання смерті. Під час розслідування доведення до самогубства особливого значення набуває встановлення того, чи дійсно смерть настала внаслідок самогубства, чи існують підстави припускати можливість насильницького позбавлення життя або інсценування самогубства. Судово-медичні експерти здійснюють комплексний аналіз ушкоджень на тілі загиблого, досліджують сліди механічного впливу, аналізують характер петлі при повішанні, особливості локалізації ушкоджень при падінні з висоти, а також інші обставини, які можуть свідчити про відповідність або невідповідність механізму травмування заявленій версії події. Таке дослідження дозволяє виключити можливість насильницької смерті та підтвердити або спростувати версію самогубства.

Не менш важливим напрямом використання спеціальних знань є судово-психологічні та судово-психіатричні дослідження. У кримінальних провадженнях щодо доведення до самогубства необхідно встановити психічний стан потерпілої особи перед настанням смерті, з'ясувати, чи перебувала вона у стані депресії, сильного емоційного напруження або психічного розладу, а також визначити, чи могли дії інших осіб спричинити формування у неї намірів щодо самогубства. У таких випадках призначається посмертна судово-психологічна експертиза, під час якої здійснюється реконструкція психологічного стану особи на основі аналізу різноманітних джерел інформації. До таких джерел належать листування, записи у соціальних мережах, електронні повідомлення, особисті записи, показання родичів, друзів та колег, а також інші матеріали, що відображають емоційний стан потерпілого та характер його взаємовідносин із оточуючими [2]. У результаті такого дослідження експерти можуть встановити наявність психологічного тиску, приниження або систематичного переслідування, що могло стати одним із факторів формування суїцидальної поведінки.

Важливим елементом системи використання спеціальних знань у розслідуванні доведення до самогубства є застосування знань у сфері інформаційних технологій та цифрової криміналістики. У сучасних умовах значна частина

міжособистісної комунікації відбувається за допомогою електронних засобів зв'язку, зокрема через соціальні мережі, месенджери, електронну пошту та інші цифрові платформи. У таких середовищах можуть здійснюватися різні форми психологічного впливу на потерпілу особу, зокрема кібербулінг, погрози, шантаж або поширення компрометуючої інформації. Для встановлення таких обставин під час розслідування залучаються спеціалісти у сфері комп'ютерної техніки, які здійснюють аналіз цифрових носіїв інформації, відновлення видалених файлів, дослідження електронного листування, встановлення джерел передачі повідомлень та ідентифікацію користувачів. Результати таких досліджень можуть мати важливе доказове значення, оскільки дозволяють встановити факти систематичного психологічного впливу на потерпілого та визначити роль конкретних осіб у формуванні конфліктної ситуації.

Суттєве значення у розслідуванні доведення до самогубства має також використання спеціальних знань у галузі судової лінгвістики. У випадках, коли психологічний тиск здійснювався через письмові або усні повідомлення, виникає необхідність дослідження змісту таких висловлювань, визначення їх спрямованості та встановлення наявності ознак погроз, образ або інших форм психологічного впливу. Судово-лінгвістична експертиза дозволяє встановити змістове навантаження текстів, проаналізувати мовні конструкції, визначити комунікативні наміри автора повідомлення та оцінити можливий психологічний вплив на адресата. У результаті такого дослідження може бути встановлено, що певні висловлювання мали характер систематичного приниження або морального тиску, що могло вплинути на психічний стан потерпілої особи.

Форми використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства поділяються на процесуальні та непроцесуальні. До процесуальних форм належить призначення судових експертиз, участь спеціалістів у проведенні слідчих дій, а також використання спеціальних технічних засобів під час збирання доказів. Участь спеціаліста у проведенні слідчих дій має важливе значення під час огляду місця події, огляду трупа, вилучення предметів та документів, дослідження електронних носіїв інформації та проведення інших процесуальних дій [3]. Залучення фахівців дозволяє забезпечити правильне виявлення та фіксацію слідів, що можуть мати доказове значення, а також забезпечує науково обґрунтований підхід до дослідження об'єктів.

До непроцесуальних форм використання спеціальних знань належать консультації фахівців, надання методичної допомоги під час планування розслідування, аналіз матеріалів кримінального провадження та участь у формуванні слідчих версій. У процесі розслідування доведення до самогубства такі консультації можуть бути пов'язані з аналізом психологічних особливостей поведінки потерпілої особи, оцінкою її соціальних зв'язків, визначенням можливих джерел конфлікту, а також прогнозуванням подальшого розвитку слідчої

ситуації. Використання спеціальних знань на цьому етапі дозволяє підвищити ефективність планування розслідування та визначити оптимальні напрями пошуку доказової інформації.

У складних кримінальних провадженнях щодо доведення до самогубства значну роль відіграє проведення комплексних експертиз, які поєднують знання різних галузей науки. Наприклад, комплексна судово-медична та психологічна експертиза може бути спрямована на встановлення взаємозв'язку між фізичними обставинами настання смерті та психологічним станом потерпілого. Аналогічно комплексна психологічна та лінгвістична експертиза може бути використана для аналізу комунікацій між потерпілим і підозрюваними, визначення характеру взаємовідносин та оцінки психологічного впливу певних висловлювань.

Важливим аспектом використання спеціальних знань є їх інтеграція у процес доказування. Результати експертних досліджень та консультацій фахівців повинні бути належним чином зафіксовані, оцінені та використані у кримінальному провадженні. Слідчий повинен не лише призначити відповідну експертизу, але й правильно сформулювати питання, що ставляться перед експертом, забезпечити надання необхідних матеріалів для дослідження, а також здійснити належну оцінку отриманих висновків [2]. У цьому контексті важливу роль відіграє професійна підготовка слідчого, його здатність правильно використовувати результати спеціальних досліджень та інтегрувати їх у систему доказів.

Висновки. Таким чином, використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства є складним та багатогранним процесом, який охоплює широкий спектр наукових напрямів та методів дослідження. Комплексне застосування знань у галузі судової медицини, психології, психіатрії, криміналістики, лінгвістики та інформаційних технологій дозволяє забезпечити повне та об'єктивне встановлення обставин події, визначити роль конкретних осіб у формуванні суїцидальної поведінки потерпілого та сформулювати належну доказову базу для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Удосконалення системи використання спеціальних знань у цій сфері є важливим напрямом розвитку криміналістичної науки та практики, що сприяє підвищенню ефективності розслідування злочинів проти життя та здоров'я людини.

Перелік використаних джерел:

1. Пиріг І. В., Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посібник. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 140 с.
2. Керик Л.І. Використання спеціальних знань під час розслідування доведення до самогубства. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2010. Вип. 10. С. 144–150.

3. Кірієнко В.О. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання доведенню особи до самогубства або до замаху на самогубство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 21 с.

References:

1. Pyrih, I. V., & Bidniak, H. S. (2019). *Vykorystannia spetsialnykh znan na dosudovomu rozsliduvanni: navch. posibnyk* [Use of special knowledge in pretrial investigation: study guide]. Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav.

2. Keryk, L. I. (2010). Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia dovedennia do samohubstva [The use of special knowledge during the investigation of incitement to suicide]. *Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky*, (10), 144–150.

3. Kiriienko, V. O. (2017). *Kryminalno-pravovi ta kryminolohichni zasady zapobihannia dovedenniu osoby do samohubstva abo do zamakhu na samohubstvo* [Criminal-legal and criminological principles of preventing a person from being driven to suicide or attempted suicide] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav.

Дата першого надходження статті до видання: 02.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)